

Terry Pinkard en het Duitse idealisme

Recensie van 'Duitse filosofie 1760-1860'

Boeken - 11 juni 2010 - Auteur: Leonhard de Paepe

De geschiedenis van het Duitse idealisme is een groots avontuur in de geschiedenis van het denken. In 'Duitse filosofie 1760 - 1860' schetst de Amerikaanse filosoof Terry Pinkard een compleet beeld van de achtergronden waartegen deze denkstorm over het Europese vasteland raasde. Een recensie van Leonhard de Paepe.

Pinkard doet moeite om de filosofie in Duitsland in een maatschappelijke en politieke context te plaatsen en maakt niet de fout het Duitse idealisme te reduceren tot een onderonsje van vier genieën: Kant, Fichte, Schelling, Hegel. Dat zou onterecht zijn omdat de 18e eeuw wezenlijk een filosofische eeuw was; de filosofie was diep verweven met kunst, literatuur, politiek en religie. Jonge intellectuelen wendden zich destijds tot de filosofie om hun tijdperk in gedachten te vatten; een toestand waar de huidige filosofieprofessor slechts nog van kan dromen.

Pinkard wijst op de werkloosheid waarmee jonge intellectuelen geconfronteerd werden en die zelfs de grote denker G.W.F. Hegel tot na zijn dertigste in uitzichtloze baantjes gevangen hield. De generatie die werd geboren rond 1770 groeide op zonder toekomstperspectief, maar met een diepgeworteld gevoel dat zij aan het einde van een tijdperk stond en dat een nieuwe wereld aanstaande was. De eerste tekenen van secularisering kondigden zich aan en Napoleon teisterde de Duitse landen. Het besef van deze ontwikkelingen bracht niets minder dan een generatiekloof teweeg. Jongeren ontdekten een (protestantse) innerlijkheid en het idee een 'eigen' leven te (moeten) leiden. De literaire articulatie hiervan werd gevonden door de dan nog slechts 23-jarige Johann Wolfgang von Goethe in diens 'Die Leiden des jungen Werther'.

Kant

En dan is daar opeens de grote Immanuel Kant. Pinkard staat lang stil bij het oeuvre van dit grote Duitse genie, die de oude tegenstelling tussen rationalisten en empiristen beslechtte. Waar vroeger de mens tegenover God en de aarde tegenover de hemel stond, verschoof Kant deze onoplosbare tegenstelling in het bewustzijn. Wat wij weten van de wereld staat niet los van ons kenapparaat dat aan de zintuiglijke indrukken ruimte, tijd en causaliteit toevoegt. Wat de wereld

'op zich' is, dat kunnen wij niet weten. Zoals bekend resulteert Kants analyse in de drie grote vragen: wat kan ik weten?, wat mag ik hopen?, en wat moet ik doen?, die uiteindelijk resulteren in de vraag: wie is de mens?

Dit was niets minder dan een revolutie, die Kant zelf vergeleek met de Copernicaanse omwenteling van het wereldbeeld. Het leidde tot de 'Pantheismusstreit', de strijd om de synthese tussen rede en geloof. Deze strijd, waarin het werk van de Nederlander Baruch de Spinoza een centrale rol speelde, wordt nog wel eens vergeten in handboeken over het Duitse idealisme. De inzet van dit debat was de (mogelijkheid van) ethiek, en de grootste intellectuelen, de kerk en zelfs de koning van Pruisen mengden zich er in. Pinkard behandelt deze episode zeer precies, met name het debat tussen Kantcommentatoren als Reinhold, Jacobi, Fries en later Fichte, Schelling en Hegel.

Ethiek

Ethiek was steeds een onderdeel van het Duitse idealisme. Het gaat over de menselijke natuur, God en over hoe we met elkaar behoren om te gaan. Dat was de kracht, en tevens de zwakte van deze filosofie, want de waarde vrije wetenschappelijke kennis was op dat moment in opkomst en beschreef de wereld beter zonder gebruik te maken van de ethiek. Dat deed uiteindelijk het idealisme de das om. Als in 1860 Arthur Schopenhauer sterft, sterft de laatste representant van de grootste episode in de Duitse filosofie.

Leonhard de Paepe studeerde aan de kunstacademie en is filosoof. Hij schrijft onder meer voor NRC Handelsblad. Duitslandweb.nl nam deze recensie, met toestemming, over van [Athenaeum Boekhandel](#).

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/2504/terry-pinkard-en-het-duitse-idealisme>